

Läbi aegade on Eestis ikka lugu peetud tarkusest, haridusest ja nende andmise kolletest — koolidest. Tänu järjest süvenevale koostööle kodu-uuriate ja professionaal-

väikesearvulises kihelkonnas ei ole olnud võimalik küll koolimaja ehitada, kuid talupoegade lapsed on köstri juures ja ka pastoraadis õppimas, kusjuures ligikaudu 70

kondades. Lääne-Nigulast on teatanud pastor Carl Julius Schubert, et kuigi koolimaju pole ühtki ehitatud, olevat igas mõisas külakool.

Lääne-Nigula koolielust läbi sajandite

sete ajaloolaste vahel on kindlaks tehtud, et meie rahvahariduse alged on pärit enam kui kolmesaja aasta tagant. Kuidas aga konkreetselt ühes või teises kihelkonnas, mõisas ja külas rahvaharidusega algust tehti, tuleb veel põhjalikult andmeid koguda ja kogutud teave just antud piirkonna rahvale säilitamiseks jäädvustada.

Esimesed teated koolitegevusest Lääne-Nigula kihelkonnas on 1698. aastast. Visiteerimistulemuste järgi teame, et kihelkonnakoolmeistri kohuseid täitis köster. Köstril oli kaks hoonet — ühes, ruumikas, elas ise, teises õpetas lapsi. Lapsed ei tahtnud eriti tema juurde kooli minna, kuid need mõned, keda ta oli juba õpetanud, andsid oma teadmisi teistele edasi. Lääne-Nigulas olevat lugedaoskajaid leidunud rohkem. Ka 1707. aasta visiteerimisel oli köstri-asulat kasutatud koolikohaks, sest koolimaja olevat veel ehitamata. Köster õpetas lapsi kaks korda aastas lugemises ja katekismuses ning lugedaoskajaid leidunud rohkem. Nii kirjutas O. Liiv oma uuri-muses «Lisandeid Eesti rahvakooli ajaloole 17. sajandi lõpul», mis ilmus 1934. aastal ajakirjas «Eesti Kirjandus» nr. 5—7.

1726. aastal kirjutas pastor Georg Friedrich Schultz, et

last, osaliselt täiesti, osaliselt veel mitte täiesti lugema olid õppinud. Rohkemaks, kirjutas pastor, praegu võimalusi pole. Arvestades seda, et varem terves kihelkonnas ainult 3 või 4 lugedaoskajat leidunud, olevat seegi edu.

Vahepealsetest aastatest ei ole Lääne-Nigulast erilisi teateid. Seoses Liivimaa 1765. aasta koolipatendi nõudmistega laiendamise Eestimaaale hakati 1780. aastate keskel energiliselt ka Põhja-Eestis koolide asutamist nõudma ja kooli sisse seadma. 1786. aastal nõudis kindralkuberner G. Browne Eestimaa Maapäeval otsuse vastuvõtmist koolide asutamise kohta igas 10 adramaa suuruses mõisas õpetajate ülalpidamist mõisate poolt ja koolimajadega kindlustamist. Kõige sellega tuli alustada juba 1787. aasta algul. Järgmise aasta Maapäeval märgiti, et külakoolid olidki suures osas kõikjal sisse seatud, kuigi polnud suudetud Browne'i nõudmisi — kinnitada õpetajatele kindel ülalpidamine, ruumikad, valged koolimajad jne. — üldse täita.

Kubeneri 9. juuni 1787. aasta korraldusega saatsid pastoriid kubermangu koolilolude väljaselgitamiseks aruanded koolide asutamise käigust Tallinna. Kokkuvõttes selgus, et köstriks olid sisse seatud kõikides kihel-

1788. aastal nõuti koolide kohta andmeid lausa ankeetküsitluse laadis. Iga kooli kohta küsiti, kuidas koolmeistrile elamine oli muretses, kes koolimaja ülal peab ja korras hoiab, kust tuleb koolmeistri elatis, kust ta palka saab, kas ja kui palju maad on, kas koolmeister on vabastatud mõisatööst, millised on teised koolmeistri soodustused või lisasissetulekud. Loetletud küsimustikule vastasid kõikide kubermangude kihelkondade pastoriid.

Tervelt Läänemaalt saatis kõige põhjalikuma ülevaate Lääne-Nigula kihelkonna kohta pastor Schubert. Ja ilmselt seetõttu, et siinmail oli suudetud koolidega algust teha teistest edukamalt.

♦ Vidrukal pole oma koolmeistri, sest see on samuti väikemõis — 4 adramaad. Vanemad õpetavad lapsi kodus.

♦ Tagaveres on koolmeistriks talupoeg, kellel oma maa, millest saab ülalpidamine. Ta on kõikidest mõisatöödest vaba ning koolimajaks on antud majutusmaja.



Liivi Aarma

(Jätkub järgmises «Läänlases»)